

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	09.05.2019
Received / Makale Geliş	19.03.2019	Published / Yayınlanma	10.05.2019

TURİZMDE ÇOCUK: TURİST OLARAK ÇOCUKLAR¹ CHILDREN IN TOURISM: CHILDREN AS TOURISTS

Barış YALÇINKAYA

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı (Yüksek Lisans), İstanbul / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-1007-505X

Prof. Dr. Füsun İSTANBULLU DİNÇER

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-9446-5519

Prof. Dr. Mithat Zeki DİNÇER

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-4928-8303

ÖZET

Turizmin etik boyutunu zorlayan çocuk işçiler, cinsel istismar kapsamında değerlendirilmesi gereken cinsel ilişki amaçlı seyahatler günümüzün önemli sorunlarından. Bu sorunlara yönelik uluslararası boyutta, çalışma yaşları, çalışma standartları gibi konularda temel ilke ve kurallar belirlenmiştir. Belirlenen ilkelere uygun olarak, Uluslararası Çalışma Örgütü ve kâr amacı gütmeyen diğer kuruluşlar çocukların korunmasına yönelik faaliyet göstermektedir. Turizmde çocuğa ilişkin önemli bir yaklaşım da çocuğun bir turist olarak değerlendirilmesidir. Çalışmanın amacı, turizmdeki çocuk işçiler ve çocuk turistlere yönelik uygulamaların mevcut durumunun belirlenmesidir. Bu doğrultuda çalışmada, doküman incelemesi yapılarak; turizm etiği ve bireylerin turizm hakkı kapsamında çocukların turist olarak hakları, çocuk işçiliği ile çocuk seks işçisi sorunları değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda turizmde çocuk haklarının korunmasına yönelik çalışmaların çeşitli düzeylerde olduğu belirlenmiştir. Ancak belirlenen mevcut uluslararası ilke ve kuralların yanı sıra, turizm faaliyeti içerisinde yer alan çocukların fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne zarar vermeyen bir seyahat süreci sağlamaya yönelik temel standartlar ve uygulamaların yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuk turizmi; Çocuk işçi, Turizmde etik; Turizmde çocuk hakları

ABSTRACT

Child labour, sexual purpose travel which have to be considered as concept of sexual abuse, which force ethical dimensions of tourism, are important problems of this age. To address these issues, basic principles and rules such issues, working ages, working standards, have been established at the international level. In accordance with the principles, the International Labour Organization and other non-profit organizations operate for the protection of children. Another important aspect of the child in tourism is that the child is regarded as a tourist. The aim of the study is to determine the current situation of implementations for tourism which intended child workers and child tourists. In this study, tourism ethics and individual right for tourism including children's right to tourism, problems of child worker and child sex worker were evaluated by using the literature review. As a result of the study, it has been determined that the studies on the protection of children's rights in tourism are at various levels. However, besides the existing international principles and rules, it has been concluded that the basic standards and practices for providing a travel process that does not harm the physical and spiritual integrity of the children involved in tourism activities are not sufficient.

Key words: Child's tourism; Child worker; Ethics in tourism; Children rights in tourism

¹ Bu çalışma 24-27 Nisan 2018 tarihleri arasında düzenlenen I. Uluslararası Çocuk Dostu Turizm Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Dünyada çocukların gelişimlerinin tamamlanmadan, ruh ve beden sağlığını riske atabilecek, eğitimden yoksun kalarak iş hayatında yer alması ve çocuk istismarı gibi sorunlar uluslararası kamuoyunun ilgisini çekmektedir. Konuyla ilgili Avrupa’ da yapılan araştırmalara göre 5 çocuktan 1’i cinsel şiddet mağdurudur. Bu durumun kaynağı olarak çocukların para karşılığında aileden alıkonulması, kaçırılması ve evsiz çocukların zayıflıklarının kullanılması gösterilmektedir. Sorunun çözümü için çocuklara yapılan cinsel istismarın ticareti ile mücadeleye, çocuk ihmal ve istismarını önlemeye yönelik çocuk hakları üzerine çalışmalar yürütülmekte olduğu belirtilmektedir (UÇM, 2014).

Çocuklar aileleri ve/veya çocukların sorumluluklarını alabilecek bir organizasyon eşliğinde turizme dâhil olabilmektedirler. Aileleriyle birlikte seyahat etmenin yanı sıra, çoğu çocuğun seyahatleri, okullar tarafından düzenlenen örgün eğitim bağlamında saha gezileri, okul gezileri ve kayak kursları şeklinde yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, uzman kurumlar (gençlik merkezleri, eğlence merkezleri, spor kulüpleri, seyahat acenteleri) tarafından düzenlenen seyahatler de bulunmaktadır. Aile ve okul kapsamı dışındaki en önemli seyahat şekli çocuk kampları olarak değerlendirilmektedir (Kotíková ve Schwartzhoffová, 2016).

Çocuğun turist ya da çalışan olarak turizmdeki yerinin anlaşılması turizmin etik boyutu açısından değerlendirilmekte olan bir konudur. Çocuğun hem çalışan hem turist olarak ele alındığı çalışmaların sınırlı olması bu önemli konunun kapsamlı incelenmesinde ve bütüncül yaklaşımın geliştirilebilmesinde kısıtlayıcı olabilmektedir. Bu konuda özellikle çocuk işçiler ve cinsel istismar kapsamında cinsel ilişki amaçlı seyahatler günümüzün önemli sorunlarındanır.

Bu çalışmanın iki amacı bulunmaktadır. Birincisi, çocuğun işgücü olarak sömürüsü ile ilgili problemin turizm endüstrisindeki durumu ve alınan önlemler incelenerek; yalnızca turist olarak değerlendirilmesini temel alan turizm anlayışının geliştirilmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu kapsamda, uluslararası düzeyde alınan tedbirlerin önemli olduğu düşünülerek ilgili metinler ile çocukların çalışmaları konusuna yönelik dokümanlar incelenecek, cinsel istismara karşı yürütülen faaliyetler ortaya konacaktır. Çalışmanın diğer amacını çocuğun tatil süreci boyunca bir turist olarak değerlendirilerek buna yönelik standartların ve uygulamaların durumunun belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, temel olarak çocuk hakları, turizme yönelik küresel etik kodları gibi uluslararası ilke, standart ve sözleşmeler ve bunlar dışındaki girişimlerin durumu değerlendirilecek ve doğrudan çocuklara yönelik sunulan mevcut turistik hizmetlerin durumu incelenecektir.

2. ALANYAZIN

2.1. Çocuk Hakları

2.1.1. Üç Kuşak Haklarında Çocuk

İnsan hakları, 1979 yılında Karel Vasak tarafından ‘Üç Kuşak İnsan Hakları’ olarak sınıflandırılmıştır (UNESCO, 2008). *Birinci kuşak insan haklarının* temelleri, “bireyci” değer sistem özelliğini taşıyan 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’ne dayandığı belirtilmektedir. İlke olarak devletin müdahale etmediği hak ve özgürlüklerden oluşan bu haklar, medeni ve siyasi haklar olarak adlandırılmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarında, özgürlüklerden eşit derecede yararlanamama nedeni ile devletlerin müdahale etmesine dayanan ikinci kuşak hak ve özgürlüklerin tanındığı belirtilmektedir. Almanya, Meksika ve Sovyetler Birliği Anayasalarında düzenlenerek 1948 yılından itibaren, müdahale etmeme ilkesi temelindeki klasik liberal devlet anlayışından, refah devlete geçiş ile birlikte, eşitliğin vurgulandığı ‘özgürlüklerin toplumsallaşması’ olarak belirtilen ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, ikinci kuşak haklar olarak bilinmektedir (Kaboğlu, 1992: 122-123). Birinci kuşak haklara örnek olarak ifade özgürlüğü, özgürce ikametini seçme hakkı ve din özgürlüğü; ikinci kuşak haklara örnek olarak, eğitim, barınma, istihdam edilme hakkı gibi haklar verilebilmektedir (Sarani vd., 2017:38).

İkinci Dünya Savaşı sonrası Birleşmiş Milletlerin kurulması ile birlikte insan haklarının, bir devlet egemenliği kapsamında iç sorun olmaktan ziyade, uluslararası toplumun sorunu olarak ele alınmıştır. Uluslararası metinlerin ‘uluslararasılaşması’ ile birlikte hukuki özgürlükler, talep etme hakları ve yeni haklar ile insan hakları gelişim göstermiştir. Üçüncü kuşak insan haklarında, her insan ve toplum ekonomik, sosyal, kültürel ve politik kalkınmaya katılma, katkıda bulunma ve yararlanma hakkına

sahiptir. Bununla birlikte, insani gelişime, 'Barış hakkı', 'Gelişme hakkı', 'Temiz bir çevre hakkı', 'İnsanlığın ortak mal varlığına saygı hakkı' olarak dört hak sunularak bu kuşak haklar 'evrensellik' kapsamında değerlendirilmektedir (Algan, 2004: 134).

Kuşak haklarında çocuğun yeri incelendiğinde, çocuk hakları eğitim hakkı, boş zaman, oyun ve kültür hakkı, uygun bilgi edinme düşünme ve ifade özgürlüğü, gelişim kapasiteleriyle uygun olarak, özel hayatın gizliliği özgürlüğü, kendilerini etkileyen konularda kendini ifade etme, şiddetin, sömürü ve istismarın her türüne karşı çocuğun korunmasına ilişkin hakları kapsamaktadır. Bunun yanı sıra, çocukları kapsayan konularda çocukların çıkarlarının en üst seviyede göz önünde bulundurulması gibi medeni ve siyasi (birinci kuşak haklar), ekonomik, sosyal ve kültürel (ikinci kuşak haklar) hakları bulunmaktadır (UNICEF, 2016: 7). Bununla birlikte kuşak sınıflandırılmasına ilişkin olarak BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin maddeleri Tablo 1'deki gibi belirtilebilir.

Tablo 1. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede Kuşak Haklar

Birinci Kuşak Haklar (Medeni ve Siyasi Haklar)	İkinci Kuşak Haklar (Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar)	Üçüncü Kuşak Haklar (Dayanışma Hakkı, Barış Hakkı, Gelişme Hakkı, Çevre Hakkı, İnsanlığın Ortak Mal Varlığına Saygı Hakkı)
<p>-<i>md.2/2</i>; Taraf Devletler (T.D.), ayrımcılık temelinde ceza ve ayrımcılığa karşı önlem alırlar.</p> <p>-<i>md.6/1,2</i>; Çocukların yaşam hakkının T.D. tarafından tanınması ve gelişimlerine yönelik çaba gösterilmesi</p> <p>-<i>md. 11</i>; T.D. uluslararası (ikili veya çok taraflı) anlaşmalar yoluyla yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleri ile mücadele için önlem alır.</p> <p>-<i>md.12/1</i> ve <i>m.13/1</i>; Görüşlerini oluşturma yeteneklerine sahip çocukların, kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini yaş ve olgunluk düzeylerine gereken özen gösterilerek, yazılı, sözlü basılı, sanatsal veya farklı bir araçla ifade özgürlüğü hakkının ilgili maddece belirlenen sınırlamaların dışında kalan tüm alanlarda tanınması</p> <p>md.14; T.D., düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterir.</p> <p>md.16; Özel hayata, aile, konut ve iletişimine müdahale edilemez ve onur ve itibara haksız saldırılamaz. T.D.'nin, çocukların buna yönelik koruma görevi bulunmaktadır.</p> <p>md.19/1; T.D., çocukların şiddetin ve istismarın her türüne karşı korunması için bütün önlemleri alır, mağduriyetlere ilişkin soruşturma yapar, tedavi konusunda sosyal programlar düzenler.</p> <p>md. 17/e; Çocukların esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunmasına yönelik T.D. ilkeler geliştirmeyi teşvik eder.</p>	<p>-<i>md.2/1</i>; T.D. tarafından hakların eşitliğinin tanınması</p> <p>-<i>md.3/2,3</i>; T.D. çocuğun esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlayıcı yasal idari önlemlerin alınması</p> <p>-<i>md.4</i>; Uluslararası işbirliği çerçevesinde bu haklara yönelik, yasal idari ve diğer önlemler için mevcut kaynakların olabildiğince geniş tutulması</p> <p>-<i>md. 17/a,b,c,d</i>; T.D., kitle iletişim araçları aracılığıyla ve çocuğun toplumsal ruhsal ve ahlaki esenlik ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlar. T.D. bu kapsamda dezavantajlı grupların da <i>erişebileceği</i> <i>kapsamda</i> toplumsal ve kültürel fayda temelinde ulusal ve uluslararası bilgi, belgelerin ve çocuk kitaplarının üretim, yayılmasını teşvik eder.</p> <p>-<i>m.26/1</i>; Her çocuğun sosyal güvenlikten yararlanma hakkının tanınması</p> <p>-<i>m.28/1/a,b,c,e</i>; T.D., çocukların eğitim hakkını tanır ve fırsat eşitliği temelinde; ilköğretimin zorunlu olmasına, özellikle ortaöğretimin çeşitlilik oluşturmaya ve tüm çocuklara açık olarak erişilebilir olmasına; yüksek öğretim yetenekler doğrultusunda herkese erişilebilir olmasına; devamlılığın sağlanmasına yönelik önlemler alır.</p>	<p>-<i>md. 15</i>; Çocukların belirli sınırlamalar dışında belirli ilke olarak, dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarının T.D.'ce kabul edilmesi</p> <p>-<i>md. 29/1</i>; Çocuğun eğitimin amaçlarının; Temel hak ve özgürlüklere evrensel ilkelere bağlılık, diğer kültürel kimlik dil ve değerlere saygısının geliştirilmesi; bunu da barış, hoşgörü, tüm birey ve gruplar arasında eşitlik, insanlar arası dostluk ruhu temelinde özgür toplumda yaşantıyı ve sorumlulukla üstlenecek tesis edilmesi, Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi olarak T.D.'ce kabul edilmiştir.</p>

Kaynak: UNICEF, 1989, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'sinin maddelerinden derlenmiştir.

Yirmi birinci yüzyılda meydana gelen teknolojik gelişmeler, dördüncü kuşak hakların geliştirilmesine yönelik fikirlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dijital dönüşüm veya Endüstri 4.0 olarak da bilinen Dördüncü Endüstri Devrimi, insan hakları alanında, kişisel bilgilerin teknoloji şirketleri tarafından paylaşılması ya da istihbarat ajansları tarafından kitlesel gözetimde kullanılması gibi kamuoyu tartışmalarına neden olmaktadır (Soh vd., 2018). Dördüncü kuşak haklar gelişim aşamasında olmakla birlikte hızla gelişen teknolojinin olası kötüye kullanımına karşın en temel insan haklarının ve saygınlığının korunması amaçlanmaktadır (Gürkaynak ve İren, 2016: 347-348).

Kuşaklar arasında tamamlayıcılık ilkesine göre insan hakları bir bütün ve bölünmezlik ilkeleri içindedir. Bu doğrultuda, dört kuşak hakları bir bütünü oluşturmakta ve birbirlerini tamamlamaktadır. İnsan haklarının bütünlük, bölünmezlik ve karşılıklı bağımlılık ilkeleri kapsamında değerlendirilerek kuşak haklarının birbirinden ayrı düşünülmemeyeceği belirtilmektedir (Turhan, 2016: 372). Teknolojinin hızla ilerlediği günümüz dünyasında alfa kuşak olarak da ifade edilen, 2010 sonrası doğan nesil ilerleyen zamanlarda dördüncü kuşak insan haklarının önem arz edeceğini ortaya koyar niteliktedir. Nitekim alfa kuşağının kişisel gelişim yıllarının büyük bölümünün teknoloji kullanımıyla geçmektedir. Alfaların bu teknolojilerle ilk etkileşime geçme yaşlarının önceki nesillerin yaşlarından daha küçük olduğu ifade edilmektedir. Alfaların teknoloji ile bağlanmalarının getireceği değişimin nedeni olarak, teknolojiyi bir araç olarak değil, hayatları ile bir bütün olarak görmeleri gösterilmektedir (Sterbenz, 2015).

Teknolojiyi, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin günlük hayatlarına nüfuz etmeye başlayan yeni bir nesilden bahsedilirken; aynı zamanda çocukların kendilerini ifade etme özgürlüğünün bulunmadığı, istismar, sömürü, şiddete maruz kaldığı, sağlık ve eğitim gibi haklardan yararlanmadığı durumlar da mevcuttur (UN, 2018). Bu doğrultuda, dördüncü kuşak insan haklarında çocuklara yönelik hakların diğer kuşak haklarına erişebilmeleri için tamamlayıcı ve temel olarak değerlendirilmesinin yeni dünya düzeni inşası için belirlenen hedeflere ulaşmada önemli yere sahip olduğu söylenebilir.

2.2. Çocuk İşçi Sorunu

Çocuk işçiliği, çocukları çocukluklarından, potansiyel onurlarından mahrum bırakan fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar veren, öğretime erişimini engelleyen işler olarak tanımlanabilmektedir. Çocukların kişisel gelişim ve sağlıklarını, eğitimlerini olumsuz etkilemeyen çalışma biçimleri çocuk işçi sınıflandırmasının dışında değerlendirilmektedir (ILO, 2018). Çocuk işçi sorununun sektörlere göre dağılımına ilişkin ILO'nun (International Labour Organization) hazırladığı raporda çocukların tarımda %60, hizmetlerde %25,6; sanayide %7 ve tanımlanmamış sektörde çalışma oranının ise %7,5 olduğu belirtilmiştir. Rapor, 2006'da çocuk işçiliğinin en kötü durumunun 2016 yılında sona ermesine ilişkin hedef doğrultusunda üçüncü genel rapor olma özelliğini taşımaktadır. Raporda, ülke tipolojilerine göre farklılık gösterebilen istisnai durumlarla birlikte yaş sınıflandırması yapılmıştır. Buna göre, çocuklar 5-17 yaş aralığındaki bireyler olarak ele alınmaktadır. Alınan kararlar kapsamında, 5-14 yaş aralığındaki çocukların tüm işlerde; 15-17 yaş aralığındaki çocukların ise tehlikeli işlerde çalışmaları yasaklanmıştır (ILO, 1973; ILO Global Report, 2010). Çocuk işçiliğinin ve çocuğun ticaret unsuru olarak görülmesinin yasaklanmasına ilişkin olarak 1988'de, Hindistan'da yürütülmeye başlanan Ulusal Çocuk İşçi Projesinde, 14 yaşın altındaki çocukların tamamının, 18 yaş altındaki gençlerin ise riskli işlerde çalışmasının engellenmesi gerektiği ifade edilmektedir (Government of India, 2016). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, 2010 yılı raporunda belirtilen, çalışması kesin olarak yasaklanmış yaş aralığında bulunan (5-14) ve tehlikeli işlerde çalıştırılması yasaklanmış olan çocuklarla (5-17) ilgili olarak yine aynı örgütün, 2016 yılına ait çalışmadaki veriler Tablo 2' de yer almaktadır.

Tablo 2. Küresel Anlamda İstihdam, Çocuk İşçiliği ve Tehlikeli İşlerdeki Çocuk Sayıları Tahminleri, 2000, 2008, 2012, 2016 Verileri

		Yıllar	İstihdamda Çocuklar		Çocuk İşçiliği		Tehlikeli İşlerdeki Çocuklar	
			%	(x1000)	%	(x1000)	%	(x1000)
Dünya		2000	23.0	351 900	16.0	245 500	11.1	170 500
		2008	19.3	305 669	13.6	215 209	7.3	115 314
		2016	13.8	218 019	9.6	151 622	4.6	72 525
Cinsiyet	Erkek	2000	23.4	184 200	16.8	132 200	12.2	95 700
		2008	21.4	175 777	15.6	127 761	9.0	74 019
		2016	15.0	123 190	10.7	87 521	5.5	44 774
	Kız	2000	22.5	167 700	15.2	113 300	10.0	74 800
		2008	16.9	129 892	11.4	87 508	5.4	41 296
		2016	12.4	94 829	8.4	64 100	3.6	27 751
Yaş	5-14	2000	17.6	211 000	15.5	186 300	9.3	111 300
		2008	14.5	176 452	12.6	152 850	4.3	52 895
		2016	10.6	130 364	9.3	114 472	2.9	35 376
	15-17	2000	42.4	140 900	17.8	59 200	17.8	59 200
		2008	35.0	129 217	16.9	62 419	16.9	62 419
		2016	24.9	87 655	10.5	37 149	10.5	37 149
Bölge	Asya Pasifik	2012	15.5	129 358	9.3	77 723	4.1	33 860
		2016	10.7	90 236	7.4	62 077	3.4	28 469
	Latin Amerika ve Karayipler	2012	12.5	17 843	8.8	12 505	6.8	9 638
		2016	11.2	16 062	7.3	10 461	4.4	6 278
	Sahra Altı Afrikası	2012	30.3	83 570	21.4	59 031	10.4	28 767
		2016	30.7	95 931	22.4	69 985	9.8	30 460

Kaynak: International Labour Office (ILO), 2017: 12.

Tablo 2’de verilere bakıldığında dünyadaki sayısal olarak ‘istihdamda çocuk’, ‘çocuk işçiliği’ ve ‘tehlikeli işlerdeki çocuklar’ kategorilerinde 2000 yılından 2016 yılına kadar raporlanan sayılarda düşüşün olduğu görülmekle beraber 450 milyonun üzerinde çocuğun bu üç kategoriden birinde yer aldığı görülmektedir. Üç kategorideki çocuk sayıları cinsiyet ve yaş gruplarına göre incelendiğinde söz konusu çocuk sayısında azalma olduğu fark edilmektedir. Bununla beraber bölgelere göre Sahra-Altı Afrika’da 2012-2016 yılları arasında üç iş grubunda da çocuk sayılarının arttığı anlaşılmaktadır. Cinsiyete göre ele alındığında üç kategoride de erkek çocuklarının sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Hizmet sektörü içerisinde yer alan ve birçok sektörle ilişkili olan turizmde de çocukların işçi olma ve istismarı sorunlarının olduğu düşünülmektedir.

2.2.1. Turizmde Çocuğun Cinsel İstismarı Sorunu

“Seks turizmi” olgusu, 1970'lerden beri akademik ve antropolojik çevrelerde tanınmasına rağmen, kavramla ilgili ilk araştırmalar 1980'li yıllarda yazılan, 1990'ların sonlarında ve 2000'lerin başında yayınlanan seks turizmi kitapları ile başlamıştır (Spurrier ve Alpaslan, 2017). 1970-1980'lerdeki çalışmalarda gelişmiş ülkelerden üçüncü dünya ülkelerine seks amacıyla seyahat eden erkeklerin, gittikleri ülkeler ve toplumlar üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu belirtilmektedir. Bu doğrultuda, HIV/AIDS gibi cinsel yollarla bulaşan hastalıklara artan oranda rastlanması, ev sahibi toplumundaki kadınların seks turizminin mağdurları olması bu etkiler arasında değerlendirilmektedir (Bandyopadhyay, 2013). ‘Çocuk seks turizmi’, “kendi ülkelerinden, genellikle daha az gelişmiş bir ülkeye, çocuklarla cinsel eylemlerde bulunmak için seyahat eden kişiler tarafından çocukların ticari olarak cinsel sömürsü” olarak tanımlanmaktadır (Fraleay, 2005: 449). ILO’ nun çocuk sömürsü ve istismarına karşı, ‘Minimum Yaş Anlaşması’ dışında çocukların korunmasına yönelik olarak, 190 No’lu Çocuk İşçiliğinin En Kötü Formu Tavsiye kararının üçüncü maddesinde “çocukları fiziksel, psikolojik veya cinsel istismara maruz bırakan çalışmalar” ifadesi yer almaktadır (ILO, 1999).

Cinsel istismarın suçlarının, suç işledikleri çocukların yaşlarına göre sınıflandırıldığı kavramsallaştırmaya göre; bu insanlık dışı suçun 11 yaşından küçüklerin maruz kaldığı vakalar ‘Pedofilik’ suç, 11-14 yaş arası ergenliğin ilk dönemindeki çocuklara karşı işlendiği vakalar ‘Hebephilic’ suç; 15-17 yaş aralığındaki çocuklara yönelik bu suçu işleyenlere yönelik “yasal suç anlamına gelen” ‘Statutory offense’ olarak sınıflandırılmıştır (Newman vd., 2011: 120). “Çocuklara karşı cinsel şiddet çeşitli biçimlerde olabilmektedir: aile çevresinde, bir kurumda ya da başka bir yerde cinsel istismar; “çocuk pornografisi” aracılığıyla cinsel sömürü; fuhuş, internet aracılığıyla zayıflıklarından yararlanılış ve akranların cinsel saldırısı bunlar arasındadır” (UÇM, 2014: 39).

Düşük gelirli ülkelerin ekonomisinde seks ticaretinin önemli bir gelir kaynağı olduğu belirtilmektedir. Bu ülkelerde, azgelişmişlik, yoksulluk, otorite eksikliği, yolsuzluk, konuyla ilgili yasalardaki ve uygulamadaki eksiklik, ahlaki zayıflık ve çocuk haklarına duyarsızlık gibi durumlar söz konusu ticaretin çocuklar kapsamında yapılmasına zemin oluşturmaktadır (George ve Panko, 2011). İşlenen suçlar bakımından Doğu Asya’da, çocuk ticareti gibi finansal kazanç temelli suçlar bulunurken, Batı kökenli suçlar cinsel istismar suçları olarak belirtilmektedir. Çocuk Koruma Sisteminin önemli derecede geliştiği, ancak sorunun bitirilmesi için STK, polis, yargı ve diğer paydaşların dâhil olduğu çok taraflı bir yaklaşımın gerektiği vurgulanmaktadır (Nijholt, 2016).

Turizmde cinsel istismar ile ilgili mücadele konusunda rapor hazırlayan ve sorumlu ziyaretçiler olma konusunda ve konu ile mücadelesinde izlenecek süreç hakkında ziyaretçiler ile yerel halkın bilinçlendirilmesi amacıyla faaliyetler yürüten çok sayıda turizm işletmesi ve uluslararası örgütler bulunmaktadır. Söz konusu faaliyetlere örnek olarak, Seyahat ve Turizmde Çocuğun Cinsel İstismarı üzerine Küresel Araştırma çatısı altında, AccorHotels (WatchProgramme), Action Pour Les Enfants (Kamboçya’ da çocuk istismar suçlarının seyahatleri), BMDTÖ (Turizmin Değişen Yüzü) gibi özel başlıkları içeren yaklaşık 2.500 sayfalık veri platformu olan uzman raporları oluşturulmuştur (Hawke ve Raphael, 2016). Örneğin; AccorHotels 2001’den beri, ECPAT ile birlikte çocukların turizmde cinsel istismarına karşı küresel boyutta bir mücadele yürütmektedir. 2012 yılında WATCH (We Act Together for Children) programını oluşturarak küresel olarak Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Gelişme Hedefleri’ne ulaşmaya yönelik ilgili konudaki taahhüdünü daha da güçlendirmiştir. AccorHotels’in WATCH’a bağlılığı, çalışanları bilgilendirmek ve eğitmek, müşteriler ve tedarikçiler arasında farkındalığı artırmak ve kamu kurumlarıyla ilişkileri geliştirmek üzerine kuruludur (Accor Hotels, 2017).

Alanyazın incelendiğinde konuyla ilgili yapılan bir çalışmada konunun ciddiyetine dikkat çekmek için her yıl bir milyon çocuğun küresel ticarete cinsel istismar amaçlı kullanıldığı ortaya konulmuştur. Çalışmada Hindistan’a turist gönderen ilk 15 devletteki çocuğun turizmde ticari anlamdaki cinsel istismarına karşı çıkarılan yasalar derlenmiştir. Yasaların büyük bir kısmının Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Almanya, İtalya gibi gelişmiş ülkeler tarafından çıkarıldığı belirtilmektedir. “Çocuk Seks Turizmi” yasası kapsamında; kız çocuklarının pazarlama unsuru olarak görüldüğü ve yerel pazarda çocuğun cinsel bir obje olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu sorunu besleyen iki unsura vurgu yapılmaktadır. Bunlardan ilki; polis devriyelerinin şüpheli bölgelerdeki denetim yetersizliğidir.

İkincisi; çocuğun cinsel olarak istismarına karşı verilen mücadelede tek sesliliğin olmamasıdır (Chemin ve Mbiekop, 2015).

Konuyla ilgili yapılan diğer bir çalışmada, turizmde çocuğun cinsel istismarı konusunda; çocukların cinsel yollarla bulaşan hastalıklara yakalanma ve akıl sağlıkları ile ilgili sorunların yüksek seviyelerde olduğu belirtilmektedir. Suçlunun yanında aynı zamanda suçun işlenmesini kolaylaştırıcı faaliyet gösteren şahısların da bu insanlık suçu şiddetin uygulayıcıları kapsamında olduğu belirtilmektedir. Özellikle çocuk kaçakçılığında uluslararası toplumun verdiği mücadelenin yeterli düzeyde olmadığı ve ulaştırmadaki teknolojik gelişmeler sonucunda suçluların farklı destinasyonları kolaylıkla tercih edebildiği ifade edilmektedir (Newman vd. 2011: 116). Çocuk istismarına karşı yürütülen faaliyetler genel olarak sorumlu turizm gibi, gelişmekte olan insan haklarını kapsayıcı kavramlarla birlikte ele alınmaktadır. Sosyal sorumluluk, işletmelerin sürdürülebilir gelişime katkı sağlaması, paydaşların beklentilerini hesaba katması, mevzuata uygunluğu ve uluslararası kural ve davranışlarla tutarlılığı olarak tanımlanabilmektedir. Bunun için de örgüt boyunca bütünleşmiş ilişkilerde tüm bunların uygulanması, bir işletmenin kararlarının ve faaliyetlerinin şeffaf ve etik olmasının önemli olduğu belirtilmektedir (Schmidt vd., 2016).

Bir işletmenin ekonomik ve yasal koşullara, iş ahlakına, örgüt içi ve dışı, kişi ve grupların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi ve politikası izlemesi ile işletmenin iç ve dış çevresini mutlu etmesine ilişkin kavram olarak da tanımlanabilecek olan sosyal sorumluluk ile ilgili birtakım standartlar geliştirilmiştir (İstanbulu Dinçer, Akova ve Dilmaç, 2012). Uluslararası Standartlar Örgütünün, evrensel olabilmesi için esnek olarak ortaya çıkan sosyal sorumluluk konusunda belirlediği ISO26000 Sosyal Sorumluluk Standardı, işletmenin kendisinin ve toplumun sürdürülebilirliği temelindedir. Örgütün hedefleri; a. performans sonuçlarını ve iyileştirmelerini vurgulamak; b. müşteri tatmin ve güvenini arttırmak; c. sosyal sorumluluk kapsamındaki yaygın terminolojiyi desteklemek; d. mevcut belge, anlaşma, kongre ve diğer ISO standartlarıyla çatışmadan, onlarla tutarlı olmak şeklinde sıralanmaktadır (Castka ve Balzarova, 2008: 276).

2.2.2. Turist Olarak Çocuk

Bireylerin turizm hakkına ilişkin olarak, bir kısmı devletleri bağlayıcı bir kısmı bağlayıcılığı olmayan uluslararası nitelikli metinler olan Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, Küresel Etik Kodlarının Tavsiye Kararı, Dünya Turizmine Yönelik Manila Deklarasyonu gibi metinlerin tatil hakkını ortaya koyduğunu ve turizmin bir insan hakkı olarak ele alınabileceğini öne sürmektedirler. Özellikle sosyal turizm açısından bu hakkın irdelenmesi gerektiği belirtilmiştir (McCabe ve Diekmann, 2015). Çalışma hakkının doğal bir sonucu olarak görülen tatil hakkının tarihsel süreçte evrilmesi sonucu turizm hakkı, günümüzdeki ilkesiyle herkes için bir hak olarak görüldüğü söylenebilir. Turizmde çocuğun sadece turist olarak değerlendirilmesi yönündeki çaba sonucunda ve bu metinler doğrultusunda zaman içinde çocukların turizm hakkının gelişmesinin önem arz ettiği söylenebilir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989'da imzalanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinin 31'inci maddesine göre çocukların turizme katılmalarının hak kapsamında değerlendirilebileceği yorumu yapılabilir;

1. "Taraflar Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlencede (etkinliklerinde) bulunma, kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraflar Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler. Çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin etkinlikler konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler." (UNICEF, 1989: 13)

Turizmde Küresel Etik İlkeler Bildirgesi'nin, Turizme Katılma Hakkı olan 7'inci bölümünde sosyal turizm, ailelerin turizm hareketine katılmasına yönelik olarak, çocukların turizm hakkına sahip bireyler olarak değerlendirildiği görülmektedir;

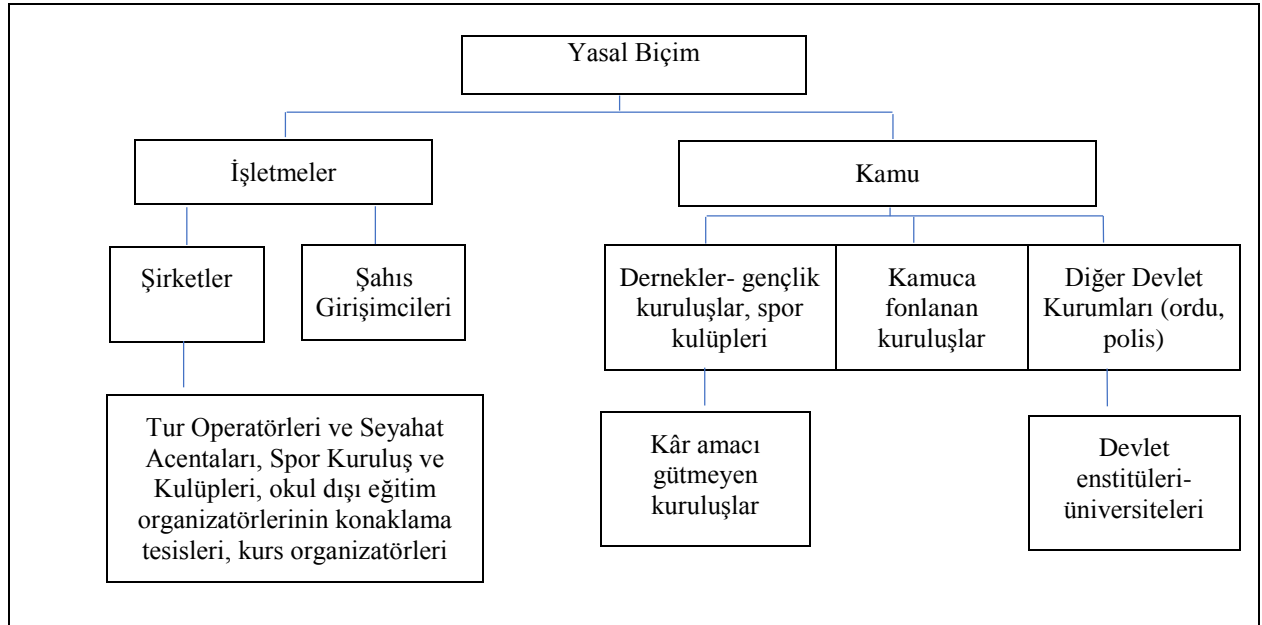
1. "Dünyanın sahip olduğu değerler, tüm insanlara açıktır. Yerel ve uluslararası turizm hareketine katılmak boş zaman değerlendirmesinin en iyi şekli olarak görülmeli ve her türlü engelleyici unsur ortadan kaldırılmalıdır.

2. Turizm hareketine katılmak, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde belirtilen dinlenme, çalışma saatlerinin sınırlandırılması ve ücretli izin hakkının bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.
3. Sosyal turizm, özellikle de gruplar halinde yapılan turizm, kamu görevlilerinin desteğiyle geliştirilmelidir.
4. Aile, gençlik, öğrenci, 3. yaş ve özürülülerin turizm hareketine katılması kolaylaştırılmalı ve teşvik edilmelidir." (DTÖ, 1999: 3-4)

Alanyazında çocuğun turist olarak değerlendirildiği çalışmalarda daha çok aile ile birlikte tatilin ele alındığı görülmektedir. Bu doğrultuda, çocuğun turist olarak turizmdeki yeri "child-friendly-çocuk dostu" kavramı kapsamında değerlendirilmektedir (Faché, 2005; Konu ve Laukkanen, 2010; Kaufman ve Scantlebury, 2010; Gärtner, Rauber ve Berger, 2014; Rothenfluh, Germei ve Schulz, 2016; Hastaoğlu, Can ve Vural, 2018; Öztürk, Atasoy ve Arıkan, 2018). Söz konusu çalışmalarda turizmde çocuk dostu hizmetlerin sağlık, beslenme, oda koşulları, her yaşta çocukta yönelik aktiviteler, eğlence ve ebeveynlerin rahat bir tatil geçirmelerine yönelik olduğu belirtilmektedir.

Aile ile birlikte yapılan tatillerin dışında çocukların ailelerinden bağımsız olarak katıldıkları yaz kamplarına ilişkin yapılmış olan bir çalışmada (Kotiková ve Schwartzhoffová, 2016), Çek Cumhuriyeti'ndeki çocukların tatillerinde serbest zamanlarını geçirebildikleri bu kamplara katılan çocukların büyük çoğunluğunun ilköğretim çağındaki çocuklardan oluştuğu belirtilmektedir. Çalışmada çocukların turizm pazarlaması açısından önemli bir pazar bölümü içerisinde yer aldıkları ve karar verme aşamasında doğrudan söz sahibi olmasa da alınan kararlar üzerinde etkili oldukları ifade edilmiştir. Çalışmanın sonucunda geceleme veya günübirlik kamplar, aile ile veya ailesiz olarak yapıldığı, kamplara yönelik genel eğilimlerin ise sırayla; spor kampları, açık hava kampları, genel amaçlı kamplar ve eğitim kampları şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Çocukların katıldıkları kamplarla ilgili olarak ailelerin tatil için araştırdığı yaz kampları hakkında Alabama Turizm Birimi'ndeki bilgilere göre bir ve daha fazla günlük bilet satışı ve farklı yaş gruplarını içeren; 'Kendi Kampınızı Oluşturun (Botanik bahçesi), Eller Havaya Bilim Merkezi, Yabani ve Çılgın Yaz, Sanat Dostları gibi çok çeşitli temalarda kamp seçenekleri sunulmaktadır (Montgomery A., ty.). Çocuk yaz kampının yapılarına ilişkin olarak verilen modele göre esasta kamu-özel-sivil toplum ayağının olduğu ve birbirleri ile iletişim içinde olduğu Şekil 1' de görülmektedir.

Şekil 1. Yasal Şekillerine Göre Kamp Organizatörlerinin Kategorizasyonu

Kaynak: Kotiková ve Schwartzhoffová, 2016: 193

3. YÖNTEM

Çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesinin içeriği iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki çocuğun iş gücü olarak sömürsünü içermektedir. İkinci kısımda ise; çocuğun turist olarak değerlendirilmesine yönelik ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kapsamda, turizm etiği ve bireylerin turizm hakkı kapsamında çocukların turist olarak hakları, çocuklara yönelik sunulan hizmetlerin kalitesi ve standartlarının yanında, çocuk seks işçisi ile çocuk işçi sorunlarına ilişkin uluslararası örgütlerin metinleri incelenmiştir.

4. BULGULAR

Bu çalışmada çeşitli veri toplama tekniklerinden yararlanılmış olup, nitel veri analiz türlerinden betimsel analiz kullanılmıştır (Özdemir, 2010: 336). Betimsel analiz, mülakat, gözlem notları gibi nitel veri toplama teknikleriyle elde verilerin sınıflandırılarak ve özetlenerek sonuca ulaşılması şeklinde yapılmaktadır (Coşkun vd, 2015). Çalışmada betimsel analiz iki kapsamda yapılmıştır. İlk olarak, çocuğun turizmde işçi olarak kullanılmasına yönelik doküman incelemesinde en sık karşılaşılan kavramlara yer verilmiştir. Analizin ikinci kısmı, çocuğun turist olarak turizmdeki yerinin belirlenmesine ilişkin doküman incelemesi oluşmaktadır.

4.1. Turizmde Çocuk İşçi ve İstismar

Çocuğun turizmde işçi olarak kullanılmasına ve bu durumun önlenmesine yönelik ilgili küresel kodlar, sözleşmeler ve raporlar incelendiğinde çocuk hakları, çocuk işçi, cinsel istismar, sıfır toleranslı politikalar, çok taraflılık kapsamında işbirlikçi uygulamalar en sık karşılaşılan kavramlar olarak çalışmanın ilk kısmının sonucunu oluşturmaktadır. Kavramlar detaylı incelendiğinde turizmde çocuk işçiliğinin cinsel istismar açısından değerlendirildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, çocuğun cinsel istismar konusuna ilişkin olarak ilgili konunun bir turizm şekli olamayacağı ifade edilmektedir. Bu durum, Turizmde Küresel Etik Kodlarında uluslararası hukukta suç olarak görülmesi gereği, 2'nci bölüm madde 3' te şu şekilde belirtilmektedir: "Hangi şekilde olursa olsun insan sömürsü, özellikle cinsel açıdan ve çocuklara uygulandığında, turizmin temel amaçlarına karşıdır. Bu suç, Tüm ülkeler tarafından gerekli yasal önlemler alınarak, yasaklanmalı ve cezalandırılmalıdır (DTÖ, 1999)." Bu maddeden yola çıkılarak önceki çalışmalarda yer alan "çocuk seks turizmi" (Fralely, 2005; Newman vd, 2011; Chemin ve Mbiekop, 2015; Spurrier ve Alpaslan, 2017) ifadesinin bir turizm kavramı olarak ele alınmasının uygunluğu tartışılabilir.

Konu ile ilgili olarak Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' deki çocuk istismarına yönelik olan 1., 11., 19., 32., 34., 35. ve 36. Maddeler incelenmiş olup çocukların kötü muameleye maruz kalması, çocuk işçiliği, alt yaş sınırı, çocuk kaçakçılığı, çocuğun her türlü istismarı gibi konularda diğer sözleşmelerle benzer içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir (UNICEF, 1989). Kamboçya, Laos, Vietnam' da 300' den fazla uluslararası ziyaretçi ile yapılan anket verilerinin yer aldığı bir rapora göre, katılımcıların %57,1' i, çocukların turizmde, sempatikliklerinden yararlanılarak turist çekmede kullanıldığı; bu sebeple çocukların okulda olmadığı, turistlerle iletişime zorlandığı; çocukların cinsel istismar konusu olduğunu belirttiği bulgusuna ulaşılmıştır. Raporun devamında, katılımcıların %81,2' si 18 yaşından küçüklerin dilendirildiğini; %49' u çocukları çöp toplarken gördükleri belirtilmiştir. Turizm ile ilgili ve çocuğun turizmde cinsel ilişki objesi olarak sömürülmesine ilişkin olarak ise katılımcıların %20' si, çocukların cinsel istismar konusu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, %49,5' i, çocukların otel ve restoranlarda çalıştırıldığını; %38'inin, çocukları ve gençleri sokaklarda rekreatif faaliyetlerde kullanıldığını; %25' inin, çocukların tur rehberliği yaparken gördüklerini ifade etmiştir (Matthews, 2012: 3-4). Çocuk haklarına yönelik ortak görüş, bu hakların tanınması ve uygulanması konusunda sıfır toleranslı küresel ve bölgesel uluslararası bir duruşun olması gerektiği yönündedir. Buna yönelik bölgesel ve küresel düzeyde alınan yasal önlemler ve antlaşmalardan bir kısmı Tablo 3'te belirtilmektedir.

Tablo 3. Turizmde Çocuk İstismarına Karşısında Alınan Önlemler

Bölgesel Önlemler	Küresel
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Çocuk hakları ve refahı ile ilgili Afrika Tüzüğü (1990) ✓ Inter-American Convention on International Traffic in Minors (1994) ✓ Inter-American Convention on the Prevention Punishment and Eradiction of Violence against Women (1994) ✓ Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi (2001) ✓ SAARC Convention on Preventing and Combating Trafficking in Women and Children for Prostitution (2002) ✓ Güney Asya'da Çocuk Refahının Yükseltilmesine İlişkin Bölgesel Andlaşmalara İlişkin SAARC Sözleşmesi (2002) ✓ Arap Birliği'nin İnsan Hakları Arap Sözleşmesi (2004) ✓ Avrupa Konseyi İnsan Kaçakçılığı ile Mücadeleye İlişkin Eylem Sözleşmesi (CoE) (2005) ✓ Çocukların Cinsel Sömürüye ve İstismara Karşı Korunmasına İlişkin CoE Sözleşmesi (2007), Lanzarote Sözleşmesi (2015) olarak da bilinmektedir. ✓ Özellikle Kadın ve Çocuklara Yönelik olan İnsan Kaçakçılığına Karşı ASEAN Sözleşmesi (2015) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Uluslararası insan hakları standartları bakımından, ✓ Seyahat ve Turizm'de Çocukların Cinsel İstismarı Küresel Raporu ✓ BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi ✓ ILO'nun 182 Numaralı Sözleşmesi ✓ Kadın ve Çocukların Ticari Amaçlı Kullanımının Önlenmesi Durdurulması ve Cezalandırılmasına Yönelik BM Protokolü ✓ Küresel politik taahhütler bakımından, ✓ Turizmde Küresel Etik Kodları, ✓ Çocukların Cinsel İstismarına Karşı Dünya Kongresi, ✓ BM İş ve İnsan Haklarına Yönelik Prensipler, ✓ Çocuk Hakları ve İş İlkeleri, Seyahat ve Turizmde Cinsel Sömürüye Karşı Çocukların Korunması için Davranış Kodları

Kaynak: Hawke ve Raphael, 2016'dan derlenmiştir.

Tablo 3'ten hareketle, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin ilgili maddelerinden yola çıkılarak, turizmde çocuk istismarına karşısında alınan küresel ve bölgesel önlemlerin içerikleri kapsamında üç kuşak insan haklarını da kapsadığı belirlenmiştir. Kuşak haklarıyla bağlantılı olarak, turizmde çocukların turist olarak ve diğer tüm durumlara ilişkin olarak yaşam, eğitim, onuruna saygı, saldırı ve istismarın tümünden korunması, çalışma yaş ve şartlarının belirlenmesi gibi medeni, siyasi (birinci kuşak haklar), iktisadi, sosyal, kültürel (ikinci kuşak haklar) toplum, dayanışma, barış, gelişme ve çevre haklarına (üçüncü kuşak haklar) doğrudan temas ettiği söylenebilir. Bu sorunların çözümü konusunda eşitlik vurgusu ile yaşanan gelişmeler sonucu 'yeni hakların' ihtiyacının ortaya çıktığı görüşten hareketle, dördüncü kuşak haklarının gelişiminin devletlerce kabul görmesi ve geliştirmesi ile bütüncül yaklaşımla Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi projeksiyonlara ulaşılacağı düşünülmektedir.

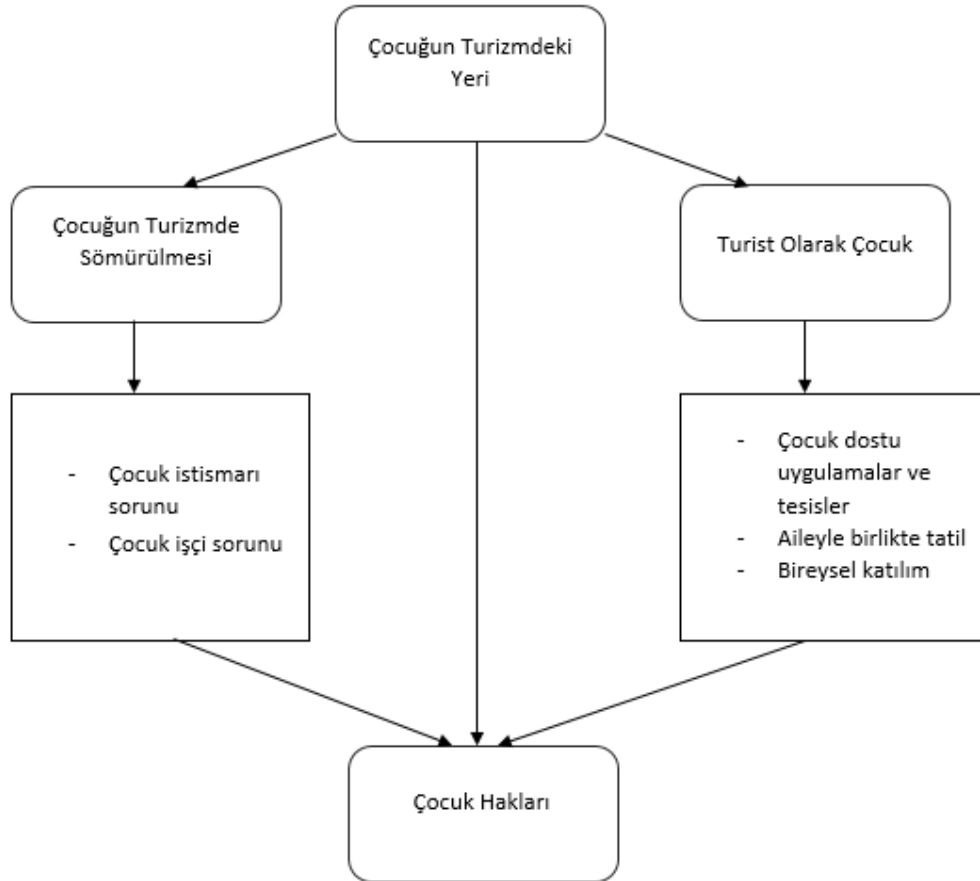
4.2. Turist Olarak Çocuk

Çalışmanın ikinci kısmı için Birleşmiş Milletler ve UNWTO tarafından çocukların turist olarak haklarının bulunduğu yasal ifadelerde bireysel bir yaklaşımla çocuklara yer verildiği belirlenmiştir. Turist olarak çocuklar söz konusu örgütler tarafından aşağıdaki özellikler kapsamında değerlendirilmektedir:

- ✓ Boş zaman değerlendirme,
- ✓ Yaşına uygun eğlence aktivitelerine katılma,

- ✓ Kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılma,
- ✓ Turizm hareketine katılımının kolaylaştırılması.

Alanyazında ve çeşitli belgelerde çocukların turizm hakkının aileyle birlikte değerlendirildiği görülmüştür. Aileyle birlikte yapılan tatiller için çocuk dostu kavramına yer verilmesi çalışmanın diğer bir sonucunu oluşturmaktadır. Kavramın aileyle birlikte yapılan tatillerde çocuklara sunulan etkinlikler ve oyun alanları gibi imkânlar olarak değerlendirildiği belirlenmiştir (Faché, 2005; Konu ve Laukkanen, 2010; Kaufman ve Scantlebury, 2010; Gärtner, Rauber ve Berger, 2014; Rothenfluh, Germei ve Schulz, 2016; Hastaoğlu, Can ve Vural, 2018; Öztürk, Atasoy ve Arıkan, 2018). Bireysel olarak turizmde katılımının ise çocuğun turizmdeki yerine yönelik elde edilen veriler Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2: Çocuğun Turizmdeki Yeri

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmanın sonucu çocuğun turizmdeki yerinin çocuk haklarının korunmasıyla, gerekli yasaların çıkartılması ve uygulanmasıyla belirlenmeye çalışıldığı şeklindedir. Cinsel istismarın çocukların fiziksel ve ruhsal sağlığına verdiği zarar göz önünde bulundurulduğunda, “çocuk seks turizmi” ifadesinin bir turizm kavramı olarak ele alınmaması bile konunun akademik olarak meşrulaştırılmasını önleyebilir. Dokümanlar incelendiğinde, konuyla mücadelede uluslararası düzeyde önlemler alan ILO’nun 2010 yılı raporunda belirtilen çocuk işçiliğinin en kötü durumunun 2016 yılında sona ermesine ilişkin hedefin, 2016 yılı raporu verilerine dayanarak gerçekleşmediği belirlenmiştir. Çocuk işçiliği sayısında azalma olmasına karşın, söz konusu sayıların hala milyonlar ile ifade edilmesi durumunun ciddiyetini gösterir niteliktedir. Bu sayıların, kayıt altına alınabilmiş olanları oluşturduğu ve kayıt dışı turizmde sömürülen çocuk sayısının bilinmemesi de alınan önlemlerin sınırlı olduğunu düşündürmektedir. Uluslararası, bölgesel ve ulusal mücadelede tüm insanlara sorumluluk düştüğü ve bu doğrultuda her bireyin görevi olacak şekilde gerekli önlemlerin alınması süreci hızlandırabilir.

Çocuk haklarının temelinde gelişen turizmde çocuğun yeri, çalışmanın ana kaynağı olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve ILO'nun raporları kapsamında incelenmiştir. Çocuğun turizmdeki yerini korumaya yönelik mevcut küresel ve bölgesel sözleşmelerin üç kuşak haklarıyla da bağlantılı olarak geliştiği söylenebilir. Sürdürülebilirliğin temelinde yer alan mevcut değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını mümkün kılacak bir kalkınma modelinin, günümüz alfa kuşağını yakından ilgilendirdiği düşünülmektedir. Mevcut gelişmelerle birlikte uluslararası örgütlerin bu gelişmelere ve paradigma dönüşümüne yönelik hedefleri bulunmaktadır. 2015 yılında biten ve 2000 yılında konulan Binyıl Kalkınma Hedefleri, hemen ardından bu hedeflerle ilişkili ve detaylandırılmış konuları içeren Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri buna örnek verilebilir. Bu doğrultuda dördüncü kuşak insan hakları, turizm ve çocuk kavramları arasındaki bağlantı; turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel katkıları kalkınma odaklı dünya düzeni için önemli konumdur. Bununla birlikte, söz konusu hakların teknolojik gelişmelere karşı aşırı duyarlı olması, şimdiki ve gelecekteki insan ve insanın etkileşimde bulunduğu tüm varlıklar ile ilgili ulaşılmak istenen nitel veya nicel konan hedeflere ulaşmada çocukların köprü oluşturması ile kurulabileceği ifade edilebilir.

Çocuğun turizmdeki yerinin temelinde çocuk haklarına yönelik ifadelerin yer aldığı belirlenmiştir. 17. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinde, çocuklar ve gelecek nesiller için daha barışçıl, refah ve sürdürülebilir bir dünya yaratma konusundaki uluslararası taahhütler yenilenmiştir. 2030 Gündemi bağlamında tüm çocukları kapsayan, milyonlarca çocuğun karşılaştığı zorlukların doğru bir şekilde değerlendirilmesi ve ele alınması gerektiği belirtilmiştir (UN, 2015). Dijitalleşme ve Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin gelişmesi, Endüstri 4.0'ın uluslararası örgütlerin gündeminde girmesi, önce BM Binyıl Kalkınma Hedefleri daha sonra Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile Kapasite İnşası yoluyla yeni bir toplum inşasını içeren paradigma değişimi olduğu düşünülmektedir. Bu toplum inşasında gelecek kuşaklar, doğal çevre gibi öznesi yaşayan insanların olmadığı varlıkların hukuki haklarına yönelik hedefler bulunmaktadır. Buna yönelik olarak gelecek ile bağlantı olarak çocuklar görülmektedir. Temel eğitim başta olmak üzere Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin ilgili maddeleri ile toplum inşasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Bunu mümkün kılmak için üç kuşak hakları ve günümüzde de bilgiye erişim, ifade özgürlüğü gibi özgürlüklere ilişkin olarak iletişim ve bunları talep hakkının tanınması ihtiyacının ortaya çıktığı çıkarımında bulunulabilir.

Çocuklara yönelik uygulamaların ailelerin rahat etmesi amacıyla geliştirildiği ve bunun çocuk dostu kavramıyla değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların bireysel olarak turizme katılma durumunun ise okulların düzenlediği aktivitelerde (yaz kampları, farklı şehirlere geziler, vb.) yer alma şeklinde olduğu belirlenmiştir. Çocukların turizme turist olarak katıldıkları kampların organizatörleri tablosundan hareketle, turizme katılan çocuklara yönelik verilecek hizmetlerle ilgili standartların ortaya konması, gerekli yasal mevzuatın geliştirilmesi, personelin eğitimi konuları önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu konularda, sivil toplum kuruluşlarının, hükümetlerin, uluslararası kuruluşların, sektör temsilcilerinin, çocukların turizmde sadece turist olarak görülmesinde önemli rol oynayacak paydaşlar arasında olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Accor Hotels (2017), *2017 Corporate Responsibility Report*, 28.11.2018 tarihinde: <https://images.jobsataccor.com.au/wp-content/uploads/AccorHotels-Corporate-Responsibility-Report-2017.pdf> adresinden alındı.
- ALGAN, B. (2004), Rethinking Third Generation Human Rights, *Ankara Law Review*, 1(1), 121-155, 27.01.2019 tarihinde: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/64/1536/16863.pdf>, adresinden alındı.
- BANDYOPADHYAY, R. (2013), A paradigm shift in sex tourism research, *Tourism Management Perspectives*, Vol.6, 2013, 1-2, 03.02.2018 tarihinde: DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2012.09.001> adresinden alındı.
- CASTKA, P. ve BALZAROVA, M. A. (2008), ISO 26000 and Supply Chains- On the Diffusion of the Social Responsibility Standard, *International Journal of Production Economics*, Vol 111, 274-286, 14.04.2018 tarihinde: doi:10.1016/j.ijpe.2006.10.017 adresinden alındı.
- CHEMİN, M. ve MBİEKOP, F. (2015), Addressing child sex tourism: the Indian case, *European Journal of Political Economy*, Vol. 38, 169-180, 03.02.2018 tarihinde: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2015.02.005> adresinden alındı.

- COŞKUN, R., ALTUNIŞIK, R., BAYRAKTAROĞLU, S. ve YILDIRIM, E. (2015), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Kitapevi.
- DTÖ (1999), *Turizmde Global Etik İlkeler*, 14.02.2018 tarihinde, <http://ethics.unwto.org/sites/all/files/docpdf/turkey.pdf> adresinden alındı.
- FACHÉ, W. (2005), Integrating Research and Development to Invent a Retrieval System for Child Friendly Accomodations, *Publication of the AIEST*, Presented at the AIEST 55st Congress, Vol.47, Sankt Gallen, Switzerland, 61-75, 31.12.2018 tarihinde: [https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/20073221922?q=\(au%3a%22Fach%c3%a9%2c+W.%22\)](https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/20073221922?q=(au%3a%22Fach%c3%a9%2c+W.%22)) adresinden alındı.
- FRALEY, A. (2005), Child Sex Tourism Legislation Under the PROTECT Act: Does It Really Protect?, *St. John's Law Review*, 79(2), 445-484.
- GÄRTNER, M., RAUBER, A. ve BERGER, H. (2014), Bridging structured and unstructured data via hybrid semantic search and interactive ontology-enhanced query formulation, *Knowledge and Information Systems*, Vol. 41, 761-792, 31.12.2018 tarihinde: DOI 10.1007/s10115-013-0678-y adresinden alındı.
- GEORGE, B., P. ve PANKO, T., R. (2011), Child sex tourism: Facilitating conditions, legal remedies, and other interventions, *Vulnerable Children and Youth Studies*, 6 (2), 31.12.2018 tarihinde: <https://doi.org/10.1080/17450128.2010.521599> adresinden alındı.
- Government of India-Ministry of Labour and Employment (2016), *Revised-National Child Labour Project Guidelines*, New Delhi, 19.12.2018 tarihinde: <https://labour.gov.in/sites/default/files/Revised%20NCLP%20Guidelines%20from%2001.04.2016.pdf> adresinden alındı.
- GÜRKAYNAK, M. ve İREN, A., A. (2016), Modernizm Öncesi ve Sonrası Batı Toplumlarında İnsan Haklarının Kavramsallaştırılması, *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 23(1), 329-355, 27.01.2019 tarihinde: <http://sbedergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/343/files/23-14-16102016.pdf> adresinden alındı.
- HASTAOĞLU, E., CAN, P., Ö. ve VURAL, H. (2018), The Effects of Colorants Used in Hotel Kitchens in Terms of Child Health, *European Journal of Science and Technology*, Vol. 14, 10-16, 31.12.2018 tarihinde: DOI: 10.31590/ejosat.448168, adresinden alındı.
- HAWKE, A. ve RAPHAEL, A. (2016), Offenders on The Move, *Global Study on Sexual Exploitation of Children in Travel and Tourism, ECPAT International*, Bangkok, 14.02.2018 tarihinde: <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/global-report-offenders-move-final.pdf>, adresinden alındı.
- ILO Türkiye Ofisi (1973), *138 No' lu Asgari Yaş Sözleşmesi*, Geneva: ILO 14.02.2018 tarihinde: http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377287/lang--tr/index.htm; adresinden alındı.
- ILO (1999), *R190- Worst Forms of Child Labour Recommendation*, Geneva, 14.02.2018 tarihinde: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312528 adresinden alındı.
- ILO (2010), *Report of the Director- General: Accelerating action against child labour*, 99th Session, Geneva: International Labour Office, 14.02.2018 tarihinde: http://www.ilo.org/global/resources/WCMS_126752/lang--en/index.htm adresinden alındı.
- ILO (2017), *Global Estimates of Child Labour*, Geneva: International Labour Office (ILO), 29.12.2018 tarihinde: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipecc/documents/publication/wcms_586125.pdf, adresinden alındı.
- ILO (2018), *Çocuk işçiliği nedir?*, 04.01.2019 tarihinde: <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm>, adresinden alındı.

- İSTANBULLU DİNÇER, F., AKOVA, O. ve DİLMAÇ, S. (2012), ISO 26000 Standardı ve Türk Turizm Endüstrisi Açısından Bir Değerlendirme, *13. Ulusal Turizm Kongresi*, Antalya, 6-9 Aralık 2012, 397-420.
- KABOĞLU, İ., Ö. (1992), İnsan Haklarının Gelişmeci Özelliği ve Anayasa Yargısı, *Anayasa Dergisi*, 9, 121-136, 27.01.2019 tarihinde: http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg9/kaboglu.pdf, adresinden alındı.
- KAUFMAN, T., J. ve SCANTLEBURY, M. (2010), Determining the timeshare owner-heritage/ cultural tourist connection, *Journal of Retail & Leisure Property*, Vol. 9, 65-73, 31.12.2018 tarihinde: doi: 10.1057/rlp.2009.23 adresinden alındı.
- KONU, H. ve LAUKKANEN, T. (2010) Predictors of Tourists' Wellbeing Holiday Intentions in Finland, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Special Section: Health, Wellness and Tourism for Destination Development, Vol. 17, 144-149, 31.01.2018 tarihinde: DOI: 10.1375/jhtm.17.1.144 adresinden alındı.
- KOTÍKOVÁ, H. ve SCHWARTZHOFFOVÁ, E. (2016), Children's Camps as a Tourism Product – A Case Study, *Czech Journal of Tourism*, 5(2), 189–202, 25.03.2018 tarihinde: DOI: 10.1515/cjot-2016-0011 adresinden alındı.
- MATTHEWS, A. (2012): *Child Safe Tourism: The Tourist Perspective*, Ed. LAGO Juan Miguel, World Vison Australia, 24.03.2018 tarihinde: https://www.wvi.org/sites/default/files/Tourist%20Perspective_ENGLISH.pdf, adresinden alındı.
- MCCABE, S. ve DİEKMANN, A. (2015), The Right to Tourism: Reflections on Social Tourism and Human Rights, *Tourism Recreation Research*, 40(2), 194-204, 04.04.2018 tarihinde: DOI: 10.1080/02508281.2015.1049022 adresinden alındı.
- MONTGOMERY, A. (t.y.), *Alabama Offers Children Tourism-Themed Summer Camps*, 17.03.2018 tarihinde: <http://www.waff.com/story/12521257/alabama-offers-children-tourism-themed-summer-camps>, adresinden alındı.
- NEWMAN, J. W., HOLT, W. B., RABUN, S. J., PHILLIPS, G. ve SCOTT, L. C. (2011), Child Sex Tourism: Extending The Borders Of Sexual Offender Legislation, *International Journal Of Law And Psychiatry*, 34(2), 116-121, 03.02.2018 tarihinde: <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2011.02.005>, adresinden alındı.
- NİJHOLT, S. (2016), Expert Paper: Travelling Child Sex Offenders in Cambodia, *Action Pour Les Enfants (APLE)*, 28.11.2018 tarihinde: <http://www.ecpat.org/wp-content/uploads/2016/10/4.2-Expert-Paper-Action-Pour-Les-Enfants-APLE.pdf>, adresinden alındı.
- ÖZDEMİR, M. (2010), Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343, 21.04.2018 tarihinde: <http://dergipark.gov.tr/ogusbd/issue/10997/131612> adresinden alındı.
- ÖZTÜRK, İ., ATASOY, F. ve ARIKAN, V. (2018), Antalya'daki Çocuk Dostu Niteliğindeki Otellerin Çocuklu Ailelere Sunduğu Rekreasyon Faaliyetleri ve İmkânlarına Yönelik Bir Değerlendirme, *Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 7-13, 31.12.2018 tarihinde: <http://dergipark.gov.tr/sita/issue/41340/499710> adresinden alındı.
- ROTHENFLUH, F., GERMENİ, E. ve SCHULZ, P., J. (2016), Consumer Decision-Making Based on Review Websites: Are There Diefferences Between Choosing a Hotel and Choosing a Physician?, *Journal of Medical Internet Research*, 18(6), 31.12.2018 tarihinde: doi:10.2196/jmir.5580 adresinden alındı.
- SARANİ, M., R., SADEGHİ, S., H. ve RAVANDEH, H. (2017), The Concept of "Right" and its Three Generations, *International Journal of Scientific Study*, July 5(4), 27.01.2019 tarihinde: https://www.ijss-sn.com/uploads/2/0/1/5/20153321/ijss-iran_jul_oa06_-_2017.pdf adresinden alındı.

- SCHMİDT, C., ROSENFELD, A., GUPTA, D., K. ve KUMAGAI, K. (2016), *ISO 26000 Basic Training Material, ISO Post Publication Organisation*, 20.04.2018 tarihinde: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html> adresinden alındı.
- SOH, C., CONNOLLY, D. ve NAM, S. (2018), Time for a Fourth Generation of Human Rights?, *UNRISD*, 24.12.2018 tarihinde: www.unrisd.org/TechAndHumanRights-Soh-et-al adresinden alındı.
- SPURRIER, K., J. ve ALPASLAN, A., N. (2017), Adult Survivors' Recollections And Accounts Of Their Involvement In Child Sex Tourism By Way Of Child Prostitution, *Social Work/Maatskaplike Werk*, Vol. 53(3), 388-408.
- STERBENZ, C. (2015), *How will the next generation use technology?*, 27.01.2019 tarihinde: <https://www.weforum.org/agenda/2015/12/how-will-the-next-generation-use-technology/> adresinden alındı.
- TURHAN, A. (2016), İnsan Hakkı Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 357-378 27.01.2019 tarihinde: <http://dergipark.gov.tr/inuehd/issue/22408/239841> adresinden alındı.
- UÇM- Uluslararası Çocuk Merkezi (2014), *Yıllık Rapor 2013-2014*, Ed. M. GÜLGÜN, Ankara, 14.04.2018 tarihinde: www.icc.org.tr adresinden alındı.
- UNESCO (2008), *Karel Vasak*, 28.01.2019 tarihinde: 61st Annual DPI/NGO Conference, http://www.un.org/dpi/ngosection/annualconfs/61/bio_karel_vasak.shtml adresinden alındı.
- UNICEF (2016), *Children's Rights and the Internet From Guidelines to Practice*, 28.01.2019 tarihinde: https://www.unicef.org/csr/files/Childrens_Rights_and_the_Internet_Guidelines_to_Practice_Guardian_Sustainable_Business_English.pdf adresinden alındı.
- UNICEF (1989), *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*, Çev. UNICEF Türkiye, 2004, 14.04.2018 tarihinde: https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarınaDairSozlesme.pdf adresinden alındı.
- UN (2015), Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development- A/RES/70/1, 27.01.2019 tarihinde: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents%20for%20Development%20web.pdf> adresinden alındı.
- UN (2018), *Follow-up to the outcome of the special session of the General Assembly on children-A/73/223*, 27.01.2019 tarihinde: undocs.org/A/73/223 adresinden alındı.